

Μαθήματα στον Κήπο Αθηνών

- Η ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΣΤΗΝ
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

31-10-2019

ΛΕΩΝΙΔΑΣ Α. ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΗΣ

- Οι επικούρειοι διαιρούσαν την φιλοσοφία σε τρία μέρη: η ηθική δείχνει στον άνθρωπο τον τελικό σκοπό του. Η φυσική ή φυσιολογία χρησιμεύει για να επιβεβαιώσει την ηθική, και δείχνει ότι δεν υπάρχει κανένα εμπόδιο στην εξωτερική φύση που εμποδίζει τον άνθρωπο να πετύχει αυτόν το σκοπό. Το τρίτο μέρος, το λογικό ή το κανονικό, συμπληρώνοντας τη φυσική και την ηθική, διδάσκει να κρίνουμε όλη την αλήθεια με την αλάνθαστη μαρτυρία των αισθήσεων. Έτσι η ηθική δείχνει στον άνθρωπο που είναι η ευδαιμονία, η φυσική διώχνει κατά κάποιο τρόπο όλα τα εξωτερικά εμπόδια που θα μπορούσαν να εμποδίσουν την πραγματοποίηση αυτής της ευδαιμονίας, και τελικά, η λογική, ξεπερνά όλα τα εσωτερικά εμπόδια, ξεπερνώντας την πλάνη και κάνοντας γνωστή σε όλους την αλήθεια. (J. M. GUYAU, *De finibus*, εισαγωγή)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- Εξάπλωση στον Ελληνιστικό και τον Ρωμαϊκό κόσμο.
- « *Οι μαθητές και οι φίλοι του Επίκουρου ήσαν τόσο πολυάριθμοι, που ολόκληρες πόλεις δεν μπορούσαν να τους χωρέσουν.*» Διογένης Λαέρτιος.
- «*Έφταναν ακόμα και από την Αίγυπτο, για να παρακολουθήσουν τον δάσκαλο.*» Πλούταρχος.
- «*το παρασυρμένο πλήθος, λέει ο Κικέρων, κατευθυνόταν ολόκληρο προς αυτό το σύστημα προτιμώντας το από τα άλλα.*»
- «*Όχι μόνο η Ελλάδα και η Ιταλία, αλλά και ο βαρβαρικός κόσμος συγκινήθηκε από τον Επίκουρο.*»
- «*Ο κόσμος είναι μαζί τους,*» λέει ο Κικέρων μιλώντας για τους επικούρειους .

- Μάχη των στωικών ενάντια στους επικούρειους.
 - Σενέκας.
 - Επίκτητος.
 - Μάρκος Αυρήλιος.
- Λουκιανός.
 - «έναν άγιο άνδρα, θεϊκό, που μόνο αυτός γνώρισε την αλήθεια, και που, μεταδίδοντας την στους μαθητές του, έγινε ο ελευθερωτής τους.» (Αλεξανδρος. ,61)

- Τέλος του Αρχαίου κόσμου.
- Η επικούρεια φιλοσοφία ήταν το τελευταίο από τα φιλοσοφικά συστήματα που επέζησαν για κάποιο χρονικό διάστημα ακόμα στο χριστιανισμό. Παρέτεινε την ύπαρξή της τετρακόσια χρόνια μετά τον Χριστό. Την εποχή αυτή, οριστικά βουβή, φαίνεται να εξαφανίζεται τελείως. Εντούτοις, παρά τον θρίαμβο του χριστιανισμού, έμειναν πάντοτε κάποια ίχνη του επικούρειου πνεύματος, που συγχέονταν τελικά με το πνεύμα της μη πίστης.

- Η επικούρεια φιλοσοφία ήταν η μόνη από όλες τις φιλοσοφικές σχολές της αρχαιότητας που υπήρξε στην ουσία **χωρίς πίστη**, που αρνιόταν κάθε θαύμα, που δεν έδωσε καμία θέση στα θρησκευτικά και μυστικιστικά συναισθήματα στην ερμηνεία των πραγμάτων. **Μόνο, η επικούρεια φιλοσοφία ήταν ο απόλυτος εχθρός κάθε θρησκείας όποια και να ήταν αυτή.**
- Κάθε θρησκεία βασίζεται λίγο-πολύ στην ιδέα της δημιουργίας, της πρόνοιας, του θαύματος, της αλληλεγγύης ανάμεσα στον κόσμο και στον Θεό. Δεν είναι λοιπόν χωρίς αιτία ότι το όνομα του επικούρειου έγινε σύντομα συνώνυμο του άπιστου και του άθρησκου.

- Στα μάτια των Εβραίων όπως και των Χριστιανών, κάθε άπιστος βρισκόταν έτσι εύκολα τοποθετημένος στην ομάδα του Επίκουρου, και είναι ο Επίκουρος που, ανάμεσα στους αρχαίους φιλόσοφους, εμφανιζόταν ως ο πραγματικός αντίπαλος του Χριστού και της Βίβλου.

- Ο φιλόσοφος και η φιλοσοφία του Κήπου υπήρξαν στόχος επιθέσεων και συκοφαντιών από τους θιασώτες του ιδεαλισμού από την εποχή που ζούσε ο Επίκουρος. Ο Επίκουρος είναι πρόστυχος, ακόλαστος, τεμπέλης, φαγάς, πότης, αχόρταγος, ανέντιμος, σπάταλος, κακόβουλος, μοχθηρός, κλέφτης των ιδεών των άλλων, αλαζόνας, κενόδοξος, ακαλλιέργητος κλπ. Με άλλα λόγια, ένας χοίρος που δεν αξίζει να περιλαμβάνεται, αυτός και οι μαθητές του, ανάμεσα στους φιλοσόφους.

Η συκοφαντία και η παρανόηση συνεχίζεται και ως προς το έργο του:

- η αταραξία που προσδιορίζει την ηδονή, δηλαδή η απουσία ταραχής που αποκτάται με τη συνετή χρήση των φυσικών και αναγκαίων ηδονών, γίνεται ζωώδης ηδονή και κτηνώδης απόλαυση.
- Η ατομοκρατία που ανάγει τον κόσμο σε έναν συνδυασμό ατόμων μέσα στο κενό θεωρείται ως ανικανότητα απόκτησης μιας διανοητικότητας άξιας του ονόματος του ατόμου.
- Η αποδοχή δούλων γυναικών ξένων και εταίρων στον Κήπο έδινε τη φήμη ότι παρέσυρε εκεί τα θύματα της σεξουαλικότητας του κλπ. Και είκοσι αιώνες υποστηρίζουν αυτές τις συκοφαντίες. Γιατί η πραγματικότητα είναι τελείως διαφορετική.

- Διαβάζουμε στην επιστολή προς Μενοικέα:
- «Όταν λοιπόν λέμε ότι η ηδονή είναι ο τελικός σκοπός της ζωής, δεν εννοούμε τις ηδονές των ασώτων και αυτές που συνίστανται στην αισθησιακή απόλαυση, όπως νομίζουν μερικοί από άγνοια και επειδή διαφωνούν με εμάς ή είναι κακώς πληροφορημένοι, αλλά εννοούμε να μην πονά το σώμα και να μην τaráσσεται η ψυχή. Γιατί την ευχάριστη ζωή, δεν την γεννούν τα ποτά και οι συνεχείς διασκεδάσεις, ούτε οι απολαύσεις αγοριών και γυναικών, ούτε ψαριών και των άλλων εδεσμάτων που προσφέρουν τα πολυτελή τραπέζια, αλλά ο νηφάλιος λογισμός, που ερευνά τις αιτίες για κάθε προτίμηση ή αποφυγή και διώχνει τις δοξασίες από τις οποίες προέρχεται η μεγαλύτερη ταραχή που καταλαμβάνει τις ψυχές μας.»

- Μεσαίωνας
 - Απουσία του Επίκουρου από την ιστορική σκηνή σύμφωνα με την ιστορία της φιλοσοφίας.
 - Συγγραφείς που έγραψαν για τον Επίκουρο και τους επικούρειους.

- Αναγέννηση
- Αλλά με την Αναγέννηση, με το πνεύμα της έρευνας και της ελευθερίας, οι επικούρειες ιδέες αποκτούν ξανά όλη τους την δύναμη. Ο Έρασμος μάταια προσπαθεί να συμβιβάσει τον χριστιανισμό με την επικούρεια φιλοσοφία δείχνοντας ότι ο χριστιανός είναι ο καλύτερος μαθητής του Επίκουρου . **Οι επικούρειοι, από ένστικτο ή κατόπιν συλλογισμού, αντιλαμβάνονται καλά ότι είναι εχθροί για τον χριστιανισμό. Κρύβονται, μεταμφιέζονται.**
- Montaigne

- Σύγχρονη εποχή
- Γύρο στο πρώτο μισό του δεκάτου εβδόμου αιώνα βλέπουμε πράγματι να αναπτύσσεται, συγχρόνως στην Γαλλία και στην Αγγλία, το σύστημα της επικούρειας φιλοσοφίας στο σύνολό της. Στην Γαλλία, επέστρεψε με την προσεκτική σοφία ενός Gassendi, στην Αγγλία, ανακατασκευάστηκε από το αυστηρό πνεύμα ενός Hobbes. Από τη στιγμή αυτή οι επικούρειες ιδέες ξαναπήραν τη θέση τους στην ιστορία, και οι υπερασπιστές τους ξανάγιναν τόσο πολλοί όσοι ήταν κάποτε.

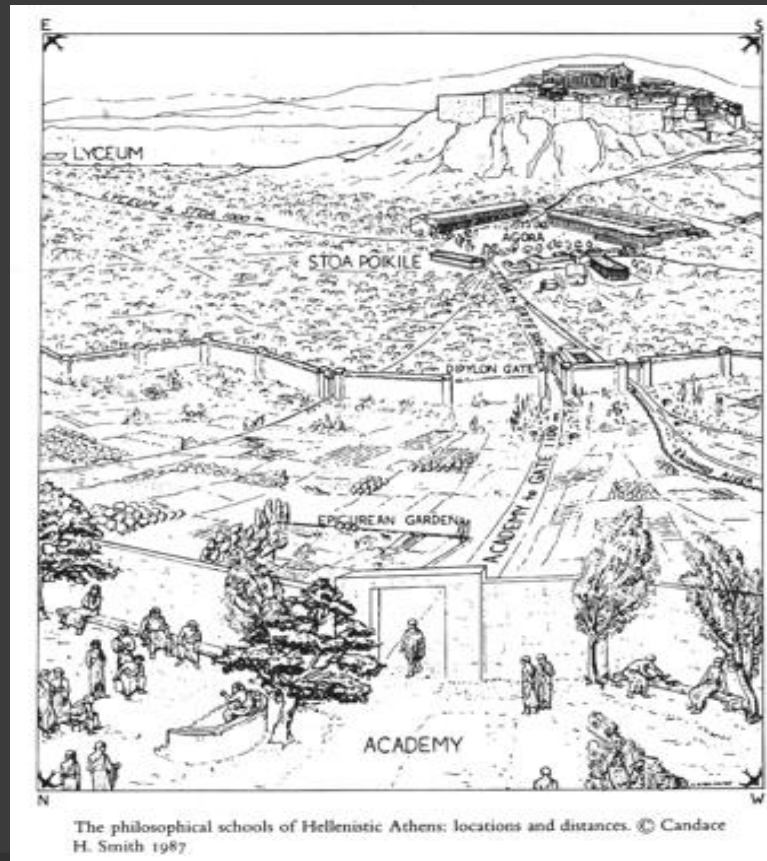
- Στον Επίκουρο κατέληξε, ο La Rochefoucauld. Η επικούρεια φιλοσοφία ενωμένη με την φυσιοκρατία του Spinoza, ξαναγεννιέται στον Helvétius, στον Holbach, στον Saint-Lambert, που εμπνέει εντέλει όλους τους γάλλους συγγραφείς του δεκάτου ογδόου αιώνα. Στην Αγγλία, στον Bentham και τον Stuart Mill παίρνει την τελική της μορφή, δεν είναι πάντα πολύ απομακρυσμένη από την αρχική της μορφή. Τέλος, με τους Spenser και τους Darwin αναπτύσσεται ακόμη περισσότερο. Με το ηθικό σύστημα του Επίκουρου περισσότερο ή λιγότερο τροποποιημένο συνδέεται ένα ευρύ κοσμολογικό σύστημα: νέοι επιστήμονες έρχονται να προσφέρουν στους σύγχρονους επικούρειους τα μέσα να στηρίξουν την ηθική τους στους νόμους ολόκληρου του κόσμου και να περιλάβουν στην ίδια αντίληψη το σύμπαν και τον άνθρωπό.

- **Συμπερασματικά** η επικούρεια φιλοσοφία, τόσο δυνατή στην αρχαιότητα, έλαβε ξανά στη σύγχρονη εποχή αρκετή δύναμη για να κυριαρχήσει διαδοχικά στα δύο μεγαλύτερα έθνη της Ευρώπης, στη Γαλλία με τον Helvétius και σχεδόν με όλους τους φιλοσόφους του δεκάτου ογδόου αιώνα, στην Αγγλία με τον Bentham και την σύγχρονη αγγλική σχολή. Όλοι οι στοχαστές της Αγγλίας, εκτός από σπάνιες εξαιρέσεις, ανήκουν σ' αυτήν.

Η ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

- Ίδρυση του Κήπου (306 π. Χ.)
- Σχολάρχες μετά τον Επίκουρο (270)
- Τέλος του Κήπου.

- ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ ΣΤΟΥΣ
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

- Σχολάρχες μετά τον Επίκουρο (270) και τον Ερμαρχο.
 - Πολύστρατος, από το 240 έως το 210 π.χ.χ.
 - Διονύσιος, από το 210 έως το 180 π.χ.χ.
 - Βασιλείδης, από το 180 έως το 150 π.χ.χ.
 - Απολλόδωρος, από το 150 έως το 120 π.χ.χ.
(συνέγραψε τετρακόσια βιβλία)
 - Δημήτριος Λάκων, από το 120 έως το 90 π.χ.χ.
 - Ζήνων Σιδώνειος, από το 90 έως το 78 π.χ.χ.
 - Φαίδρος, από το 78 έως το 70 π.χ.χ.
 - Πάτρων, από το 70 π.χ.χ. έως

■ ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ

- Αμαφίνιος και Ραμπίρος
- Σχολή της Νεάπολης με διευθυντή τον Σίρωνα.
- ✓ ο ποιητής Οράτιος (65-8 Π.Χ.) έργα του το *Carpe Diem* και το *Otium* και *Επιστολές προς τον Τίμπουλο* που αντανakλούν επικούρειο πνεύμα.
- ✓ ο ποιητής Βιργίλιος
- ✓ Τίτος Λουκρήτιος Κάρος (98-94 π.Χ. και πέθανε γύρω στα 55-53 π.Χ). Έργο του *Για τη φύση των πραγμάτων*.

- ✓ Ο Πίσσων .
- ✓ Τίτος Πομπόνιος Αττικός.
- ✓ Μάρκος Τούλιος Κικέρων (106- 45 Π.Χ.)
- ✓ Μέμιος.
- ✓ ο Φιλόδημος ο Γαδαρινός (110-35 π.Χ.)

- ✓ Καταστροφή της Ηράκλειας από έκρηξη του Βεζούβιου (79 μ. Χ.)
- ✓ Βίλλα των παπύρων.

- Πολεμική των στωικών
- ✓ Σενέκας.
- ✓ Επίκτητος.
- ✓ Μάρκος Αυρήλιος.

- Πολεμική του Πλούταρχου από τη Χαιρώνεια (45- 120 μ.Χ.)
- ✓ *Προς Κωλώτην*
- ✓ 'Ότι ουδ' ηδέως ζην εστίι κατ' Επίκουρον .
- ✓ *Ει καλώς είρηται το λάθε βιώσας.*

- Διογένης Οινοανδέας 2^ο αιώνα μ. Χ.
- Πλωτίνη σύζυγος του Αυτοκράτορα Τραϊανού.
- Λουκιανός Σαμοσατεύς (125-180 μ. Χ.)

- **ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΛΑΕΡΤΙΟΣ 3^{ος} αιώνας μ.Χ.**
- ✓ *Βίοι Φιλοσόφων,*
- ✓ Το δέκατο και τελευταίο είναι αφιερωμένο στον Επίκουρο και αποτελεί μοναδική και πολύτιμη μαρτυρία για τη ζωή, τα έργα του, τη λειτουργία του Κήπου.
- ✓ τρεις Επιστολές (Προς Ηρόδοτο, Προς Πυθοκλή, Προς Μενοικέα.

- ✓ Διαθήκη του Επίκουρου.
- ✓ Κύριες Δόξες.

ΣΚΟΤΕΙΝΟΙ ΑΙΩΝΕΣ

- Απουσία ιστοριογραφίας.
- Λανθασμένη αντίληψη της απουσίας του Επίκουρου τον Μεσαίωνα.
- Θεωρία δύο Επίκουρων: ιστορικού, λαϊκού.
- Συγγραφείς τον 12^ο , 13^ο ,14^ο αιώνα.

- έργο *Policraticus* του Jean de Salisbury από τον 12^ο αιώνα. Ο Jean de Salisbury (1115-1180) υπήρξε φιλόσοφος, ιστορικός, πολιτικός, επίσκοπος, φίλος και γραμματέας του Thomas Becket.
- Ο Hélinand de Froidmont (1160- πιθανόν 1237), μοναχός του Αββαΐου του Froidmont, θεωρείται ότι είναι ο πρώτος που συγκέντρωσε το αναγκαίο υλικό για την συγγραφή μιας βιογραφίας του Επίκουρου στο βιβλίο *Chronicon 18: De moribus et vita philosophorum* (περί το 1223).

- Ο Jean de Galles με το *Compendiloquium de vitis illustrium philosophorum* (μετά το 1250)
(Ουαλός, φραγκισκανός, φιλόσοφος και θεολόγος, γεννήθηκε τον 13ο αιώνα στην Ουαλία και πέθανε το 1295 στο Παρίσι)
- Ο Giovanni Colonna με το *De viris illustribus* (1300-1340). (Ρωμαιοκαθολικός Καρδινάλιος που ανήκε στην περίφημη οικογένεια των Colonna με σημαντική παρουσία στην ιστορία της Ιταλίας. Γεννήθηκε στο Arezzo της Ιταλίας το 1295 και πέθανε το 1348 στην Avignon της Γαλλίας).

- Από τον 12^ο μέχρι τον 14^ο αιώνα, δεν είναι σπάνιο να βρει κανείς ένα πορτραίτο μάλλον θετικό του Επίκουρου, τουλάχιστον σε ότι αφορά τα ήθη του και την διδασκαλία του που αφορά την πρακτική σοφία.

Το 1347 ο Nicolas Autrecourt δικάστηκε και καταδικάστηκε από την Παπική Αυλή του Clement VI στην Αβινιόν. Εκτός από την επίθεση στην Αριστοτελική φυσική φιλοσοφία υποστήριζε ότι η επικούρεια ατομική θεωρία ερμήνευε την αλλαγή και την κίνηση καλύτερα από τα επιχειρήματα που πρόβαλε ο Αριστοτέλης. Υποχρεώθηκε να αποκηρύξει και να κάψει τα κείμενά του.

- **ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ**
- Ο Francesco Zabarella, προσπάθησε να αποκαταστήσει τον Επίκουρο στο έργο του *De felicitate*, γραμμένο το 1400.
- Ο Cosimo Raimondi με το έργο *Defensio Epicuri*
- Lorenzo Valla με το έργο *De Voluptate* του το 1431, ένας επικούρειος διάλογος σε τρία βιβλία που ανέλυε την ηδονή και έκανε επίθεση στον σχολαστικισμό και τον μοναστικό ασκητισμό.

- Ο Έρασμος (Erasmus Desiderius 1466-1536) ήταν από τους προδρόμους του επικούρειου χριστιανισμού, κάνοντας πρωτότυπη σύνθεση ανάμεσα στο χριστιανισμό και τον επικουρισμό. Η δημοσίευση των έργων *Κοσμικό Συμπόσιο* (1518), *Θρησκευτικό Συμπόσιο* (1522) και ο *Επικούρειος* (1533) επιτρέπουν να αποκαλύψουμε αυτή την σκέψη η οποία άνοιξε το δρόμο για τη Μεταρρύθμιση.

- Η εκ νέου ανακάλυψη του έργου *Για τη φύση των πραγμάτων* του Λουκρήτιου έγινε από τον Poggio Bracciolini (1380-1459) έγινε το 1417 σε ένα γερμανικό μοναστήρι.
- Εντούτοις πριν από τον 15^ο αιώνα υπήρξαν δύο σύντομες αναγεννήσεις του ποιήματος, η πρώτη τον 9^ο αιώνα και η δεύτερη τον 12^ο αιώνα.

Known Latin Manuscripts, and Key Sources
on the Lucretian Manuscript Tradition

*Renaissance Latin Manuscripts of Lucretius*¹

Items marked with a dagger (†) are not included in Appendix I of Cosmo Gordon's *Bibliography of Lucretius*.

1. **Baltimore**, Walters Art Gallery. W383 (De Ricci 434). (Paper, 21 × 14 cm., no decoration. Written in Rome by Giovanni Sulpizio Verolano [Verulanus] 20 Dec. 1466. Frequent notes in hand possibly Verolano's; see also #38 below. Contains on 131^{r-v} the anonymous cento that appears in the *editio secunda*, in a hand that seems to match that of the annotator.)
2. **Basel**, Öffentliche Bibliothek der Universität. F.VIII.14. (Between 1458 and 1513, likely ca. 1470. Paper, 21 × 14.5 cm., undecorated. Ownership note of Bonifacius Amorbach dated 1513. Frequent notes by copyist, a few notes by a second hand on fols. 1–6 may be Amorbach's. Cover boasts annotations by Pomponio Leto, but it is in fact based on his corrected copy at Naples, #26.)
3. **Berlin**, Staatsbibliothek zu Berlin. Lat. Fol. 544. (XV 3/4. Mbr., 28 × 19 cm., white vine. Few notes, mostly corrections).†
4. **Cambridge**, Cambridge University Library. Nn.2.40. (Before 1471. Paper, 27.5 × 18 cm., white vine, arms of Aragon/Sicily. Very frequent notes, some attributed to Noyanus/Noianus, see #12.²)
5. **Cesena**, Biblioteca Malatestiana. S. 20.4. (1458–1465. Mbr., 35 × 24 cm., white vine, humanist script. Bound with *Carmen de moribus Romanae Ecclesiae* and Hesiod *Opera et dies*. No notes.)†
6. **Florence**, Biblioteca Medicea Laurenziana. Laur. 35.25. (XV 2/4. Mbr., 25 × 17 cm., white vine, rubricated. Written for Piero de Medici, owned in 1526 by

Surviving Editions, 1471–1600

1471/73	Brescia F ^o Tommaso Ferrando	<i>Editio princeps</i> ; final editor's note
1486	Verona F ^o (Paulus Fridenperger)	<i>Carmen</i> "Non te animus . . ."
1495	Venice 4 ^o (Theodorus de Ragazonibus)	"Non te animus"; <i>carmen</i> C. Lyncinii
1500	Venice 4 ^o Hieronymus Avancius (Aldine)	Corrected text, two letters, quotation list
1511	Bologna F ^o J. Baptista Pius (H. B. de Benedictis)	Annotated, with letters and <i>expositio</i>
1512	Florence 8 ^o Petrus Candidus (Juntine)	Candidus vita; Marullo's corrections
1514	Paris F ^o J. Baptista Pius (Ascensius and Parvus)	Annotated, with letters, based on 1511
1515	Venice 8 ^o Andrea Navagero (Aldine)	Aldus letter to Albertus Pius (no vita)
1531	Basel 8 ^o Andrea Navagero (Heinrich Petri)	Crinitus vita
1534	Lyons 8 ^o Andrea Navagero (Seb. Gryphius)	Crinitus vita; glosses; Aldus letter
1539	Paris 4 ^o Andrea Navagero (Prigent Calvarin)	Crinitus vita; Aldus letter
1540	Paris 8 ^o Andrea Navagero (Seb. Gryphius)	Matches 1534; Crinitus vita, glosses, and Aldus letter
1542	Louvain 4 ^o (R. Rescius)	Crinitus vita
1543	Paris 4 ^o (M. Vascosan)	Books I and II only
1546	Lyons 16 ^o Andrea Navagero (Seb. Gryphius)	Similar to 1534; vita and Aldus letter, no glosses

- Το 10^ο βιβλίο του έργου *Βίοι και θεωρίες σημαντικών φιλοσόφων* του Διογένη Λαέρτιου, μεταφράστηκε στα λατινικά το 1433 από τον Ambrogio Traversari. Για τη μετάφραση αυτή εργάστηκε από το 1424 μέχρι το 1433, είχε κυκλοφορήσει ευρύτατα σε χειρόγραφο και εκδόθηκε στη Ρώμη το 1472 (η πρώτη τυπωμένη έκδοση των Βίων. Το ελληνικό κείμενο τυπώθηκε μόλις το 1533). Χειρόγραφο αυτής της μετάφρασης υπάρχει σήμερα στην Βιβλιοθήκη Bodleian της Οξφόρδης.

Χειρόγραφο της Λατινικής μετάφρασης του Διογένη Λαέρτιου (Traversari)

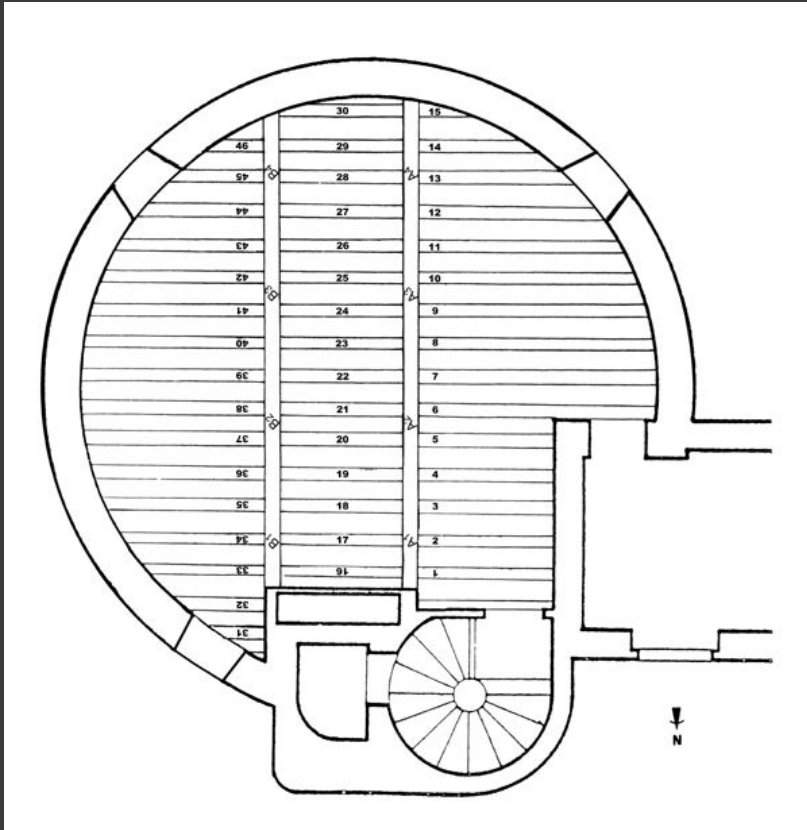

- Το 1473 για πρώτη φορά τυπώθηκε το έργο του Λουκρήτιου *Για τη φύση των πραγμάτων*.
- Γενικά οι ανθρωπιστές της Αναγέννησης σπάνια επιδοκίμαζαν την επικούρεια φιλοσοφία.
- Ο κλασικιστής Ludovico Ariosto (1474-1533), καθ' όλα επικούρειος, ως άνθρωπος και ως ποιητής, που το μεγαλύτερο του έργο ήταν ο *Μαινόμενος Ορλάνδος*.

- Ο Michel Eyquem Montaigne (1533-1592) έγγραψε το έργο *Δοκίμια*. Συνολικά, αυτό που βγαίνει από το βιβλίο του, είναι η επικούρεια φιλοσοφία.
« Όλες οι γνώμες του κόσμου βρίσκονται εδώ, λέει, ότι η ηδονή είναι ο σκοπός μας... Τι και αν λένε, για την ίδια την αρετή, ο τελικός σκοπός των βλέψεών μας είναι η ηδονή. Μου αρέσει να βομβαρδίζω τα αυτιά τους με αυτή τη λέξη η οποία τόσο πολύ τους ενοχλεί .»

Βιβλιοθήκη Montaigne

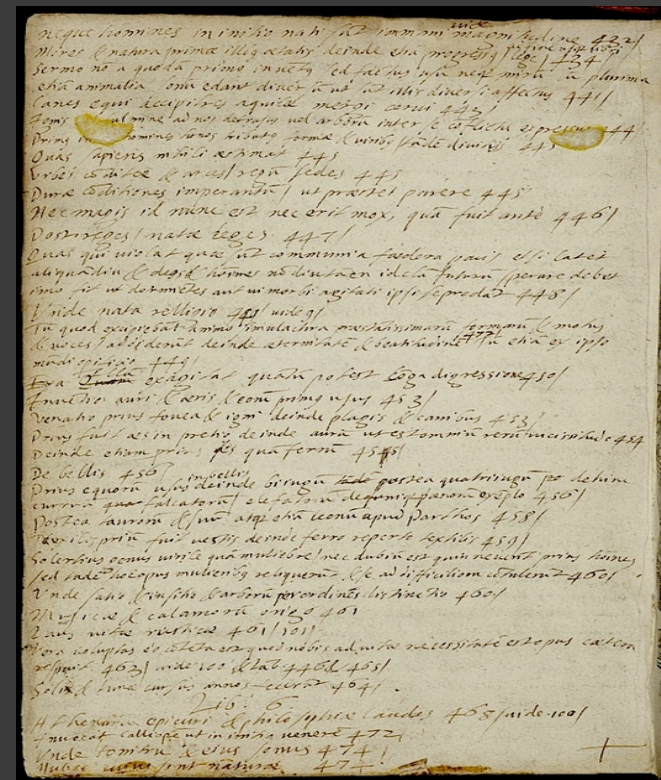
Σχέδιο οροφής

Δοκοί με τις επιγραφές

- 8
- O MISERAS HOMINVM MENTES O PECTORA CÆCA
QUALIBVS IN TENEBRIS VITÆ QVANTISQ. PERICLIS
DEGITVR HOC ÆVI QVODCVNQ. EST
- Ω κακόμοιρα ανθρώπινα μυαλά και τυφλωμένες καρδιές! Σε τι
σκοτάδια, σε τι κινδύνους κυλάει ο λίγος χρόνος της ζωής σας!
(Lucretius–*De Natura Rerum*: II.14)
- 10
- [OMNIA CVM CÆLO TERRAQVE MARIQVE SVNT NIHIL AD
SVMMAM SVMMAI TOTIVS]
- Όλα αυτά , και ο ουρανός μαζί, και η γη και η θάλασσα, είναι
ένα τίποτα μπροστά σ' ολόκερο το σύμπαν
- (Lucretius–*De Natura Rerum*, VI.678-9)

- 12–Bottom Layer
- NEC NOVA VIVENDO PROCVDITVR VLLA VOLVPTAS
- Και η παράταση της ζωής μας δεν μπορεί να μηχανευτεί καμιά καινούρια απόλαυση.
- (Lucretius–*De Natura Rerum* III.1081)
- 28
- HVMANVM GENVS EST AVIDVM NIMIS AVRICVLARVM
- Όλοι οι άνθρωποι λαχταρούν να έχουν πρόθυμους ακροατές.
- (Lucretius–*De Natura Rerum* IV.594)

Σχόλια στο De Rerum Natura

- η επικούρεια φιλοσοφία απέκτησε τον μάρτυρά της στο πρόσωπο του Vanini. Του έκοψαν την γλώσσα και τον έκαψαν στην Τουλούζη πολύ περισσότερο για τις ηθικές και θρησκευτικές του ιδέες, που τις είχε εμπνευστεί από τον Επίκουρο και τον Λουκρήτιο, παρά για τις μεταφυσικές του ιδέες δανεισμένες από τους περιπατητικούς.

- **PIERRE GASSENDI (1592-1655)**

- Άρχισε την καριέρα ως ιερέας, διδάσκοντας Αριστοτέλη, αλλά σύντομα άρχισε να επιτίθεται στην άκριτη αποδοχή κάθε τι αριστοτελικού στις φιλοσοφικές σχολές της εποχής του.
- Συμφωνούσε με τον Επίκουρο πάνω στην μεγάλη σημασία της εμπειρίας για να εύρεση της αλήθειας.

- Αναβίωσε τις θεωρίες του Δημόκριτου και του Επίκουρου, και προσπάθησε να κάνει συμβατή την ατομική θεωρία με τη χριστιανική σκέψη, προβάλλοντας ότι τα άτομα του Επίκουρου δημιουργήθηκαν από τον Θεό εκ του μηδενός, προικισμένα με δυνάμεις κίνησης, όλα με ελαφρά διαφορετικές ιδιότητες, και με την ικανότητα να κινούνται ασταμάτητα με τη δική τους ελεύθερη βούληση και να σχηματίζουν σώματα και ενώσεις.

- Έργα του:
 - ✓ *Exercitationes paradoxicoe adversus Aristoteleos*, (1624) στο οποίο ανέπτυξε την θεωρία του Επικούρου.
- «Με μια μόνο λέξη, έλεγε στον πρόλογο, ο συγγραφέας κάνει κατανοητή την γνώμη του ότι το υπέρτατο αγαθό βρίσκεται στη ηδονή και πως η ανταμοιβή των ανθρώπινων πράξεων και των αρετών στηρίζεται σε αυτή την αρχή.»

- ✓ *De Vita et Moribus Epicuri*, (1647) οκτώ βιβλία για την επικούρεια φιλοσοφία.
- ✓ *Syntagma philosophiae Epicuri* σχόλια στην βιογραφία του Επικούρου από τον Διογένη Λαέρτιο.
- ✓ *Animadversiones*, (1649) που περιείχε εργασίες του πάνω στον Επικούρο.

- Ο Gassendi δέχεται τις αρχές της επικούρειας φιλοσοφίας που είναι σύμφωνες ή μπορούν να ερμηνευτούν ότι είναι συμβατές με τη χριστιανική πίστη και αποκηρύσσει κύρια αξιώματα της επικούρειας φιλοσοφίας: τις αντιλήψεις της για τους θεούς και την άρνηση της δημιουργίας, της πρόνοιας, της τελεολογικής ερμηνείας και της ανθρώπινης αθανασίας. Αποδέχεται σε τροποποιημένη μορφή την ατομική φυσική, την εμπειρική επιστημολογία και την έμφαση στην ηδονή και την ελευθερία στην ηθική.

Χ. Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ NEWCASTLE

- Ήταν μια ομάδα αριστοκρατών στα μέσα του 17^{ου} αιώνα, που είχε επηρεαστεί από τον Descartes και τον Gassendi.
- Το 1660 ο Thomas Stanley εξέδωσε την ιστορία του της Φιλοσοφίας, και έδωσε μεγαλύτερη αναφορά στο Επίκουρο απ' ότι στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη μαζί.

- Ο Thomas Creech έδωσε μια μετάφραση του *Για τη Φύση των Πραγμάτων*, που έκανε τον Λουκρήτιο της μόδας.

WALTER CHARLETON (1619 - 1707)

Ο Charleton, γιατρός του Καρόλου Α΄ και πρόεδρος του Βασιλικού Κολλεγίου των Γιατρών, μετέφρασε τον Gassendi στα αγγλικά, υιοθετώντας τον Επίκουρο με τρόπο ώστε να παρακάμψει την οργή της εκκλησίας. Έτσι, έλεγε ότι τα άτομα δημιουργήθηκαν από τον Θεό και ήσαν απόδειξη της ύπαρξής του. Στην Ηθική του Επίκουρου το 1656, εξέθεσε ένα ολοκληρωμένο ηθικό σύστημα το οποίο συνδύαζε τον Επίκουρο με τον Χριστιανισμό.

- **TOMAS HOBBS (1588-1679)**

- Ο Hobbes πρότεινε μια αυστηρά υλιστική άποψη του κόσμου, σύμφωνα με τα χνάρια του Επίκουρου, υποστηρίζοντας πως ότι υπάρχει είναι ύλη ή σώμα. Το σύμπαν αποτελείται από ένα σύνολο σωμάτων τα οποία υπάρχουν αντικειμενικά και όχι μόνον επειδή τα συλλαμβάνει ο νους, ενώ παράλληλα βρίσκονται σε κίνηση.

- Ακόμη και αυτό που εννοείται ως πνεύμα είναι αποτέλεσμα της κίνησης των σωμάτων. Η συνείδηση και η σκέψη αποτελούν και αυτές υλικές διαδικασίες, παρόλα αυτά δεν υφίστανται αυθύπαρκτες αλλά μόνο σε σχέση με ένα σώμα που έχει αισθήματα και μπορεί να τα “εντυπώσει” ως ιδέες. Η αισθητηριακή αντίληψη δηλαδή για τον Hobbes οφείλεται στην κίνηση.

- Αποδέχεται τις αισθήσεις ως τη μόνη πηγή γνώσης, που όμως επεξεργάζεται ο νους με τη σύγκριση, τον συνδυασμό και τη διαίρεση των ειδών. Τέλος διέκρινε δυο μεθόδους γνώσης : αυτή της λογικής απαγωγής ή της αναλογικής «μηχανικής» και την άλλη της επαγωγής ή της εμπειρικής «φυσικής».

- Συνεπής προς την προτίμηση του στο φυσικό δίκαιο ο Hobbes υποστηρίζει ότι ως βάση για την ηθική συμπεριφορά μας οφείλει να είναι ο φυσικός νόμος. Τέλος το ηθικό καθήκον συμπίπτει με τις ευθύνες που προκύπτουν από το κοινωνικό συμβόλαιο. Έγραψε το έργο ο Πολίτης Leviathan (1651).
- Διακηρύσσει ότι ο άνθρωπος είναι λύκος για τον συνάνθρωπο του και μεταξύ τους επικρατεί πόλεμος, εξαιτίας του οποίου όλοι επιζητούν τη σύναψη σύμβασης. Εκτελεστής της σύμβασης και εγγυητής της ασφάλειας είναι ο απόλυτος μονάρχης.

- **JOHN LOCKE (1632-1704)**

- Επηρεασμένος από την νέα επιστήμη του Newton, του Boyle, του Bacon, στο έργο του *Δοκίμιο για την ανθρώπινη νόηση* (1690), προσπάθησε να χρησιμοποιήσει επιστημονικές μεθόδους για να καθιερώσει την αξιοπιστία, τα όρια και τους περιορισμούς της ανθρώπινης γνώσης σε αντίθεση με τις κενές και άκριτες πεποιθήσεις, δανεισμένες γνώμες, και απλές προλήψεις.

- Σαν τον Επίκουρο, πίστευε ότι όλες οι παραστάσεις προέρχονται από την εμπειρία, και προσέφερε μια αυστηρά ηδονιστική αξία των ανθρώπινων κινήτρων, σύμφωνα με την οποία οι προτιμήσεις μας αμετάβλητα προσδιορίζονται από την επιθυμία να αναζητήσουμε την ηδονή και να αποφύγουμε τον πόνο. Αυτό που έχει αξία για την ελευθερία και την ηθική υπευθυνότητα είναι ότι μπορούμε να δρούμε σύμφωνα με τις προτιμήσεις μας, όποια και αν είναι η προέλευσή τους, χωρίς οποιαδήποτε εξωτερική παρέμβαση

«Να ποιό θα είναι το αντικείμενο της φροντίδας μου: να αναζητάμε την ικανοποίηση της χαράς, και να την έχουμε όσο το δυνατό περισσότερο. Να αποφεύγουμε την δυσαρέσκεια και την ανησυχία, και να τις έχουμε όσο το δυνατό λιγότερο. Αλλά εδώ πρέπει να φροντίσω να μην ξεγελαστώ, γιατί εάν προτιμήσω μια φευγαλέα ηδονή από μια διαρκή ηδονή, είναι σαφές ότι πηγαίνω αντίθετα στην πραγματική μου ευτυχία Θα γεράσω λοιπόν φροντίζοντας να αποφύγω να αφεθώ να παρασυρθώ από την απογοητευτική έλξη μιας τρέχουσας ηδονής στην απώλεια μιας μεγαλύτερης ηδονής.»

Αναγνωρίζουμε την ΣΥΜΜΕΤΡΗΣΙΣ του Επίκουρου, που θα γίνει αργότερα στον Bentham ο αριθμητικός υπολογισμός των ηδονών.

➤ Έγγραψε το έργο *Δυο πραγματείες για τη Διακυβέρνηση*. Με την πρώτη αναιρεί τις απόψεις για τη θειότητα της απόλυτης μοναρχίας και με τη δεύτερη αναπτύσσει τις θέσεις του για τη συνταγματική μοναρχία. Εκεί προτείνει:

- Διάκριση των εξουσιών.
- Κοινωνικό συμβόλαιο.
- Θεσμό της ιδιοκτησίας.
- Διαχωρισμό εκκλησίας και κράτους.
- Πλήρη ανεξιθρησκία.
- Δικαίωμα αντίστασης των πολιτών.

➤ Συνέταξε τον 1^ο χάρτη των δικαιωμάτων του ατόμου. (1689)

Επηρέασε σημαντικά (Αμερικανική Επανάσταση, Γαλλική Επανάσταση).

- **BARUCH SPINOZA(1632-1677)**

- Το ευρύ σύστημα του ορθολογιστή Spinoza, που είναι η σύνθεση της επικούρειας ηθικής ή της ωφελιμιστικής και της στωικής ηθικής, περιέχει εξ αρχής τις βασικές θεωρίες της γαλλικής και της αγγλικής ωφελιμιστικής σχολής: άλλα προσπαθεί συγχρόνως να τις υπερβεί οδηγώντας την ηθική της ευτυχίας στην ηθική της νόησης και θέτοντας την υπέρτατη ηδονή μέσα στην υπέρτατη γνώση.

- Στο έργο του *Ηθική* διδάσκει ότι η **επιθυμία** είναι η ουσία της συμπεριφοράς του ανθρώπου. Πυρήνας της ζωής του είναι η επιθυμία και το αποτέλεσμα της είναι η ηδονή. Η μοναδική βάση της αρετής είναι η ορμή προς την διατήρηση του όντος.

- Είναι εμπειριστής, ορθολογιστής, αλλά και μυστικιστής. Η πρώτη βαθμίδα της γνώσης είναι η αισθητηριακή εμπειρία και η δεύτερη αυτή που στηρίζεται στη νόηση. Στο είδος αυτό της γνώσης, οι αλήθειες αποδεικνύονται με αποδείξεις. Το τρίτο είδος είναι η γνώση που στηρίζεται στη νόηση αλλά μέσω της ενόρασης, της άμεσης εποπτείας του νου.

■ Η ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Κατά τον 17^ο και τον 18^ο αιώνα, η επικούρεια φιλοσοφία, στιγματισμένη από τους αντιπάλους της ως ελευθεριάζουσα, αναπτύχθηκε στην Γαλλία.

- ηθικολόγοι:
- ο François de La Rochefoucauld (1613-1680)
- ο Charles de Saint- Avrenemonde (1613-1703),
- .

➤ Επιστήμονες:

- ✓ Julien de La Mettrie (1709-1751), που πίστευε ότι θα μπορούσαμε να ερμηνεύσουμε τον άνθρωπο ως μηχανή,
- ✓ Ο Claude-Adrien Helvetius (1715-1771), που περιόριζε την ηθική της ωφέλειας σε μια μορφή πειραματικής επιστήμης, αλλά που τοποθετούσε τη δημόσια πάνω από την ατομική ευτυχία,
- ✓ ο Paul Henri Dietrich, Βαρόνος του Holbach (1684–1743), που έδωσε ιδιαίτερη σημασία στη φυσική των ατόμων.
- ✓ Ο Etienne de Condillac (1714-1780) θέλησε να ερμηνεύσει πως η γνωστικές ικανότητες αναπτύσσονται ως συνέπεια των αισθήσεων.

- **François DE LA ROCHEFOUCAULD (1613-1680)**

- Είναι συγγραφέας των *Γνωμικών* και των *Απομνημονευμάτων*.
- Είναι πάνω απ' όλα ψυχολόγος, ξεκινά παρατηρώντας τα γεγονότα, εισδύει στο βάθος της ανθρώπινης ψυχής, κατόπιν ταξινομεί τις παρατηρήσεις του και δημιουργεί ένα σύστημα, όπου κάνει να προκύψουν **το συμφέρον** και **ο εγωισμός**.
- ο La Rochefoucauld έχει μια θεωρία πολύ καθορισμένη και πολύ αιτιολογημένη για τον ιδιοτελή χαρακτήρα των ανθρωπίνων πράξεων. Από τον ωφελιμισμό που τον θέτει ως βασική αρχή, θα βγάλει τις φυσιολογικές και ψυχολογικές συνέπειες.

- Βασική αρχή που διέπει όλες τις αρετές ατομικές και κοινωνικές είναι το **συμφέρον**. Αυτό είναι ελατήριο της ανθρώπινης κοινωνίας.
- Εάν το συμφέρον είναι ο μοναδικός τελικός σκοπός, το μοναδικό αγαθό είναι το αισθητό αγαθό.
- Χ Το συμφέρον δεν είναι πάντοτε ενσυνείδητο και μετά από συλλογισμό. Είναι συχνά αόρατο σε μας τους ίδιους, συγχέεται με την ίδια μας τη φύση και μας κατευθύνει.

- Χ Αν κάνουμε ανασκόπηση των διαφόρων πράξεων, και κάτω από την εμφάνιση της αρετής, θα διακρίνουμε την πραγματικότητα του **εγωισμού**.
- Το πιο γενικό πάθος είναι ο **εγωισμός**, το κέντρο γύρο από το οποίο ολοκληρώνονται όλες οι κινήσεις της ψυχής.

Αυτό που δίνει, στην ανάπτυξη της επικούρειας φιλοσοφίας, μοναδικό χαρακτήρα στη θεωρία και στην προσωπικότητα του La Rochefoucauld, είναι ότι αυτός δεν είναι ευχαριστημένος με τη βασική αρχή του συμφέροντος, στην οποία βλέπει αντικείμενο απογοήτευσης και μισανθρωπίας.

- Το έργο του θαυμάστηκε πολύ και σχολιάστηκε πολύ, αποτέλεσε δε τον πρόδρομο για το έργο του Helvetius, που στην ουσία θεμελίωσε με διαρκή τρόπο στη Γαλλία την θεωρία του ωφελιμισμού.

➤ **CLAUDE- ADRIEN HELVETIUS (1715-1771)**

- ✓ Γάλλος φιλόσοφος, υλιστής, αισθησιοκράτης και εγκυκλοπαιδιστής ένας από τους ιδεολογικούς προδρόμους της Γαλλικής Επανάστασης.
- ✓ Τα δυο μεγάλα έργα του είναι *Για το Πνεύμα* και *Για τον Άνθρωπο*.

- ✓ Φιλοσοφία του ήταν η υλιστική φυσιοκρατία και υποστήριζε ότι ο άνθρωπος νοιώθει τον κόσμο μόνο με τις αισθήσεις και ότι κίνητρο για τις πράξεις του είναι η ικανοποίηση του εγωισμού ή το ατομικό συμφέρον, η τάση δηλαδή προς την ηδονή και η απομάκρυνση από τον πόνο, και στο ίδιο κίνητρο απέδιδε την κοινωνική αλληλεγγύη.

- ✓ Παραδέχεται ότι μόνο τα υλικά αντικείμενα έχουν πραγματική ύπαρξη, οι ιδέες απορρέουν από την υλική πραγματικότητα, ότι ο χαρακτήρας δεν είναι έμφυτος αλλά αποτέλεσμα της εμπειρίας και της εκπαίδευσης, καθώς και του κοινωνικού περιβάλλοντος. Κήρυττε την απόλυτη αθεΐα και διαπίστωνε ότι υπάρχει άμεση σχέση ανάμεσα στη θρησκεία και την τυραννία.

DE
L'ESPRIT.

..... Unde animi conflict natura videndum,
Quid fiant ratione & quid vi quaeque gerantur
In terris.

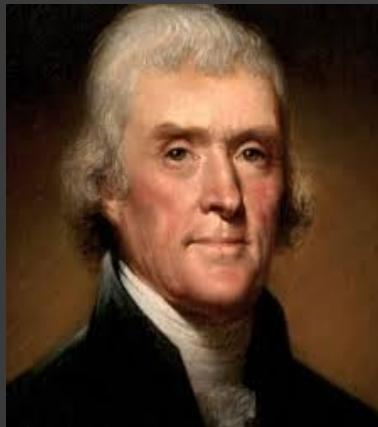
Lucret. De Rerum Natura, Lib. I.

TOME PREMIER.

A AMSTERDAM & A LEIPZIG,
Chez **ARKSTEE & MERKUS.**
MDCCLIX.

- **THOMAS JEFFERSON (1743-1826)**

- Ήταν ο τρίτος Πρόεδρος των Η.Π.Α. (1801-1809), κύριος συντάκτης της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας, συντάκτης της Συνθήκης για την θρησκευτική ελευθερία και ο ιδρυτής του Πανεπιστημίου της Βιρτζίνια.

- Δήλωνε θερμός επικούρειος όπως αυτό φαίνεται στην επιστολή του προς το φίλο του, Γουίλιαμ Σορτ, γραμμένη το 1819. *“Όπως λες για τον εαυτό σου, έτσι κι εγώ είμαι Επικούρειος. Θεωρώ ότι η αυθεντική (όχι η πλαστή) διδασκαλία του Επίκουρου περιέχει καθετί λογικό από την πρακτική φιλοσοφία που μας άφησαν η Ελλάδα και η Ρώμη..... Το μεγαλύτερο έγκλημα είναι ότι συκοφάντησαν τον Επίκουρο και παρερμήνευσαν τη διδασκαλία του”*.

- **ΝΕΟΤΕΡΟΣ ΑΓΓΛΙΚΟΣ ΩΦΕΛΙΜΙΣΜΟΣ**

- «Με την αρχή της ωφελιμότητας, εννοούμε αυτή την αρχή που εγκρίνει ή απορρίπτει κάθε πράξη σύμφωνα με την τάση να αυξάνει ή να μειώνει την ευτυχία του ατόμου το συμφέρον του οποίου εξετάζεται, ή, με άλλα λόγια, να προωθεί αυτή την ευτυχία ή να εναντιώνεται σ' αυτήν.» (Jeremy Bentham)

- Η έννοια της ευτυχίας ανάγεται από πρώτη άποψη σε δυο κύρια στοιχεία: **την ποσότητα και την ποιότητα**. Για να γνωρίσουμε την αξία μιας πράξης σύμφωνα με το ωφελιμιστικό κριτήριο, είναι προφανές ότι θα έπρεπε να γνωρίζουμε την ποσότητα και την ποιότητα των ηδονών που παρέχει.

■ JEREMY BENTHAM (1748-1832)

- Υπήρξε ο εμπνευστής της ηθικής θεωρίας του νεότερου ωφελιμισμού, πρόδρομος του οποίου υπήρξε ο Locke, διατύπωσε τις ηθικές του θέσεις στο βιβλίο του *Αρχές της Ηθικής και της Νομοθεσίας* (1789). Η φράση που χαρακτηρίζει όλη του την φιλοσοφία είναι:
«η πιο μεγάλη ευτυχία για τους πιο πολλούς ανθρώπους» .

- Φιλόσοφος και νομικός.
- Δέχθηκε επιρροές από τον Πρωταγόρα, Επίκουρο, John Locke κ.ά.
- Επηρέασε τον Stuart Mill, Michel Foucault.
- Ο Bentham στήριξε τη θεωρία του στην αριθμητική των ηδονών. Εξέτασε μόνο τα ποσοτικά χαρακτηριστικά τους (ένταση, διάρκεια κλπ).
- Γι αυτόν οι άνθρωποι πρέπει να επιδιώκουν την ευχαρίστηση και όχι τον πόνο.
- Η κρατική παρέμβαση είναι απαραίτητη για την εξασφάλιση της μέγιστης ευτυχίας για τον μέγιστο αριθμό ατόμων.

- Συμμετοχή στη Γαλλική Επανάσταση.
- Οργάνωση του φιλελληνισμού στην Αγγλία.
- Εμπλοκή στην Ελληνική Επανάσταση.

- Γράφει, «Τι έχω να φοβηθώ; Θα αποδείξω με μεγάλη βεβαιότητα ότι το αντικείμενο, το κίνητρο, ο σκοπός των ερευνών μου είναι η αύξηση της γενικής ευτυχίας, που θα είναι αδύνατο σ' εκείνον όποιος και αν είναι αυτός να κάνει πιστευτό το αντίθετο.»

« Δώστε μου, δώστε μου τα ανθρώπινα συναισθήματα, την χαρά και τη λύπη, τον πόνο και την ηδονή, και θα δημιουργήσω έναν ηθικό κόσμο. Θα δημιουργήσω όχι μόνο τη δικαιοσύνη, αλλά ακόμα την γενναιοδωρία, τον πατριωτισμό, την φιλανθρωπία και όλες τις αξιαγάπητες ή υπέρτατες αρετές στην καθαρότητα τους και την έξαρσή τους. »

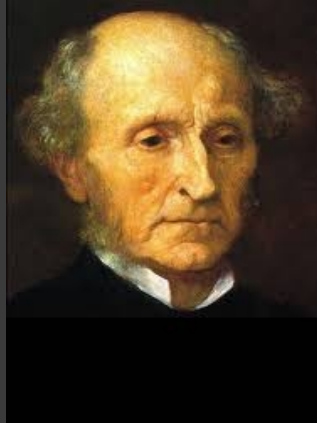
➤ Να οι αρχές που θέτει, στην αρχή του βασικού του έργου, ο νεωτεριστής της αγγλικής ηθικής:

«Η φύση έχει βάλει το ανθρώπινο γένος κάτω από την κυριαρχία δύο υπέρτατων κυρίων, του πόνου και της ηδονής. Τους οφείλουμε όλες μας τις ιδέες, ανάγουμε σ' αυτούς όλες μας τις κρίσεις, όλους τους προσδιορισμούς της ζωής μας. Αυτός που ισχυρίζεται ότι διαφεύγει από την καθυπόταξή τους δεν ξέρει τι λέει... Αυτά τα καθολικά και ακαταμάχητα συναισθήματα πρέπει να είναι η μεγάλη σπουδή του ηθικολόγου και του νομοθέτη.»

- «Τι είναι η ηδονή; Τι είναι ο πόνος; Όλοι οι άνθρωποι σχηματίζουν γι' αυτά την ίδια ιδέα; Αντίθετα: η ηδονή, είναι αυτό που η κρίση ενός ανθρώπου, βοηθούμενη από την μνήμη του, τον κάνει να την θεωρήσει ως τέτοια.»

- Να λοιπόν το πρόβλημα, όπως το θέτει ο Bentham: να βρούμε προς χρήση για *κάθε άτομο* ένα *επιστημονικό* μέσο να μετράμε τις ηδονές και να διαλέγουμε με γνώση των αιτίων, ανάμεσα σε διαφορετικές δυνατές πράξεις, αυτήν που θα συνεισφέρει το μέγιστο στην αύξηση της ατομικής ευτυχίας, και κατά συνέπεια της καθολικής ευτυχίας. Το κριτήριο για τον Bentham για αξιολόγηση των ηδονών και των πόνων είναι η ποσότητα.

- **JOHN STUART MILL (1806- 1873)**

- Βρετανός φιλόσοφος, πολιτικός, οικονομολόγος και μέλος του αγγλικού κοινοβουλίου.
- Σημαντικός φιλελεύθερος στοχαστής του 19^{ου} αιώνα.
- Συνεχιστής του ωφελιμισμού, της ηθικής θεωρίας που προτάθηκε από τον JEREMY BENTHAM.
- Είναι ο τελευταίος σημαντικός εκπρόσωπος της κλασικής σχολής και ταυτόχρονα το σύμβολο ενός κινήματος για κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, που έπαιξε σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις της χώρας του τον 19^ο αιώνα.

- Θεωρούσε πως άλλες ηδονές ήταν ανώτερες και άλλες κατώτερες. Για να κατανοήσουμε ποιες είναι ανώτερες και ποιες κατώτερες πρέπει να χρησιμοποιήσουμε το κριτήριο της **ποιότητας** .
- Σύμφωνα με τον J.S.Mill, η ηθική του ωφελιμισμού αναγνωρίζει στα ανθρώπινα όντα το δικαίωμα να θυσιάζουν και το μεγαλύτερο ακόμα αγαθό τους για το καλό των άλλων.
- Πρέπει οι νομοί και οι κοινωνικές συνθήκες να διαμορφωθούν έτσι ώστε το συμφέρον του κάθε ατόμου να βρίσκεται σε αρμονία με το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου.

- Ο Mill μάλιστα συνδύασε τις αρχές του οικονομικού φιλελευθερισμού με την ανάγκη κρατικής παρέμβασης στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής. Είναι ένας από τους βασικότερους εκπροσώπους του ρεύματος του κοινωνικού φιλελευθερισμού.
- Για εκείνον η κοινωνική πολιτική είναι επιθυμητή, εφόσον δεν είναι οικονομικά και κοινωνικά επιζήμια.

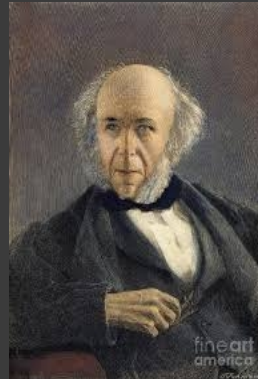
- «Οι πράξεις είναι ορθές στο βαθμό που τείνουν να μεγιστοποιούν την ευτυχία και εσφαλμένες στο βαθμό που τείνουν να προκαλούν ότι αντίκειται σε αυτή». Τζων Στιούαρτ Μιλ, Ωφελιμισμός

- Δύο είναι οι βασικές έννοιες που ανέπτυξε:
- **ο ωφελιμισμός και η ελευθερία.** Υποστήριζε ότι μοναδικό κριτήριο για να αξιολογηθεί ο ηθικός χαρακτήρας μιας πράξης είναι η αύξηση της καθολικής ευτυχίας και η μείωση του καθολικού πόνου.

Και ο καλύτερος τρόπος για να μεγιστοποιηθεί η ανθρώπινη ευτυχία είναι η ανθρώπινη **ελευθερία**. Πρέπει να υπάρχει απόλυτη ελευθερία ανάπτυξης της ανθρώπινης φύσης προς απεριόριστες κατευθύνσεις.

- «Οι ωφελιμιστές, λέει, θα μπορούσαν με τόσο μεγάλη συνέπεια να τοποθετηθούν σε άλλο πεδίο, που είναι επίσης το πιο υψηλό πεδίο. Είναι τέλεια συμβατό με τις αρχές της ωφελιμότητας να αναγνωρίσουμε αυτό το γεγονός ότι κάποια είδη ηδονών είναι πιο επιθυμητά και είναι πιο πολύτιμα από άλλα. Θα ήταν ανόητο, καθώς σε κάθε άλλη περίπτωση λαμβάνουμε υπόψη την ποιότητα όπως ακριβώς και την ποσότητα, η εκτίμηση των ηδονών να υποτίθεται ότι εξαρτάται μόνο από την ποσότητα.»

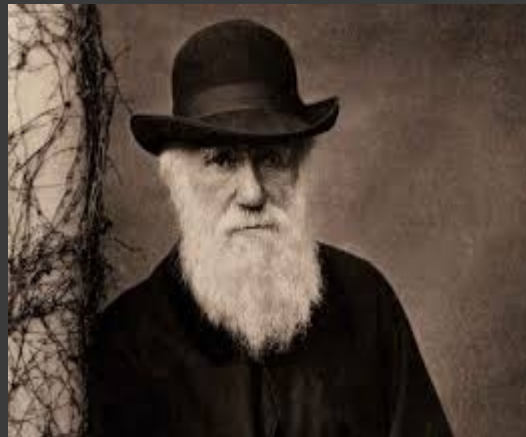
- **HERBERT SPENCER (1820-1903)**

- Ανάγει τις κοσμολογικές έννοιες του χρόνου, του χώρου, της ύλης και της κίνησης στο θεμελιώδες φαινόμενο της **δύναμης** και το οποίο ερμηνεύει ως βάση όλων των φυσικών νόμων. Στη συνέχεια αναπτύσσει την θεωρία της εξέλιξης.

- Διατύπωσε τη θεωρία της εξελικτικής ηθικής στο έργο *Κοινωνική στατιστική και βασικές αρχές ηθικής* (1892), με την οποία επισημαίνει ότι ο άνθρωπος υπόκειται σε αλλαγή και σε προσαρμογή στις συνθήκες του περιβάλλοντος και με κύρια επιδίωξη του την αυτοσυντήρησή του. Είναι ο νόμος που ωθεί κάθε ζωντανό ον να αμύνεται και να επιλέγει αυτό που είναι ωφέλιμο και όχι βλαβερό. Έτσι οι σχετικές προς αυτό αρετές είναι η ανδρεία, η επιδεξιότητα και η πονηρία και όχι η φιλανθρωπία, έτσι ώστε τελικά να επιβιώνουν οι ικανότεροι.

- **CHARLES DARWIN (1809- 1882)**

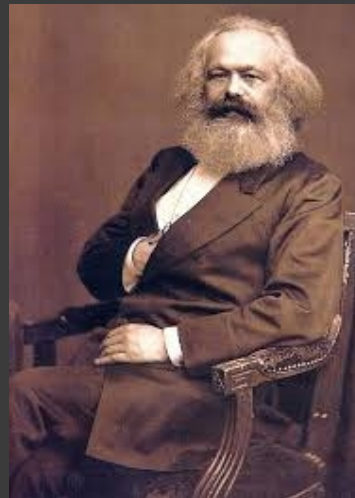

- Εισηγητής της βιολογικής ηθικής θεωρεί ότι ο βιολογικός πυρήνας της ηθικής συνείδησης του ανθρώπου είναι το κοινωνικό ένστικτο, το οποίο έχουν όλα τα ζώα, ανώτερα και κατώτερα.
- Τα πιο σημαντικά στοιχεία αυτού του ενστίκτου είναι ο έρωτας και η συμπάθεια.

- Η ηθική συνείδηση στον άνθρωπο είναι ένα προχωρημένο στάδιο στην μακροχρόνια εξέλιξη του ενστίκτου της αυτοσυντήρησης και συνοδεύεται από δυο ακόμη λειτουργίες: την ανάμνηση και τη σκέψη.

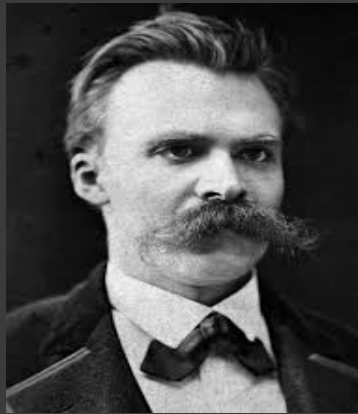
- Οι πρώτες και κύριες αρετές είναι οι κοινωνικές, το υπέρτατο αγαθό δεν είναι η προσωπική ευτυχία, αλλά ως τέτοιο πρέπει να θεωρούμε το γενικό καλό.
- Ο όρος γενικό καλό, λέει, μπορεί να ορισθεί ως εξής: «το μέσο που επιτρέπει να μεγαλώσουν, με τις υπάρχουσες συνθήκες, ο πιο μεγάλος αριθμός ατόμων με πλήρη υγεία, με πλήρες σθένος, προικισμένοι με ικανότητες όσο το δυνατόν περισσότερο τέλειες.»

- **KARL MARX (1818-1883)**

- Η διδακτορική διατριβή του στο Πανεπιστήμιο της Ιένας (1841) αφορά τις διαφορές της επικούρειας από τη Δημοκρίτεια φυσική φιλοσοφία.

➤ **FRIEDRICH NIETZSCHE (1844- 1900)**

- Ήταν βαθειά επηρεασμένος από την επικούρεια φιλοσοφία. Αναφέρεται σε αυτήν πολύ θετικά στα περισσότερα από τα έργα του, ακόμη και στο πιο διάσημο από αυτά το *Έτσι μίλησε ο Ζαρατούστρα*. Προσπάθησε να απελευθερώσει τα ανθρώπινα όντα από την εσφαλμένη πεποίθηση ότι η ηθικότητα είναι κάτι καλό γι' αυτούς.

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

- Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μεγάλο ενδιαφέρον για την επικούρεια φιλοσοφία, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Μαθήματα και διαλέξεις σε πολλά πανεπιστήμια, πλήθος από μελέτες, διδακτορικές διατριβές και βιβλία από πανεπιστημιακούς και μη.

- Σε ότι αφορά τη σύγχρονη Ελλάδα:
- -Την έμμετρη μετάφραση του Κωνσταντίνου Θεοτόκη του έργου του Λουκρήτιου *Για τη Φύση των Πραγμάτων*(1911).
- - Το Χαράλαμπο Θεοδωρίδη καθηγητή φιλοσοφίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης που εισάγει για πρώτη φορά την επικούρεια φιλοσοφία με το έργο του *Επίκουρος, η αληθινή όψη του αρχαίου κόσμου* (1953).
- - Έκδοση κατά τα τελευταία έτη πλήθους βιβλίων ελλήνων συγγραφέων ή μεταφράσεων στην ελληνική ξένων συγγραφέων από διάφορους εκδοτικούς οίκους, με πιο σημαντικούς τις Εκδόσεις Θύραθεν, τις Εκδόσεις Βερέττα κλπ.

- Ίδρυση των Κήπων Θεσσαλονίκης και Αθηνών με σημαντική παρουσία και δραστηριότητα στην μελέτη και διάδοση της Επικούρειας φιλοσοφίας. (Ομιλίες, Πανελλήνια Συμπόσια, Συναντήσεις, εκδόσεις Πρακτικών Συμποσίων και Ανθολογίων μελετών, Ιστοσελίδες στο διαδίκτυο, κλπ).

- Γιατί έχουμε διαγνώσει ότι η ηδονή είναι το πρωταρχικό και σύμφυτο αγαθό μέσα μας, και ότι με αυτήν ως αφετηρία διαλέγουμε τι θα πράξουμε και τι θα αποφύγουμε, και ότι σε αυτήν καταλήγουμε πάλι, όταν αποτιμάμε κάθε αγαθό με γνώμονα αυτό που αισθανόμαστε. (Επίκουρος *Επιστολή προς Μενοικέα*)
- Όλες οι γνώμες του κόσμου βρίσκονται εδώ, λέει, ότι η ηδονή είναι ο σκοπός μας... Τι και αν λένε, για την ίδια την αρετή, ο τελικός σκοπός των βλέψεών μας είναι η ηδονή. Μου αρέσει να βομβαρδίζω τα αυτιά τους με αυτή τη λέξη η οποία τόσο πολύ τους ενοχλεί . (Michel Montaigne)

